

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/93-2-40>**Марія ОСТАПЕНКО,***orcid.org/0000-0002-6378-7467*

доктор філософії за спеціальністю Філологія,

молодший науковий співробітник відділу загального мовознавства

Інституту мовознавства імені О.О. Потебні Національної академії наук України

(Київ, Україна) *mari_ost@ukr.net*

ДО ПИТАННЯ ЖАРГОНУ У ВІЙСЬКОВОМУ ДИСКУРСІ (ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ МАТЕРІАЛІВ ЕСЕЇВ ДМИТРА КРАПИВЕНКА)¹

У статті досліджено особливості вживання військового жаргону на матеріалі есеїв Дмитра Крапивенка «Усе на три літери». Жаргон і сленг є близькими за значенням поняттями й іноді можуть уживатись як синоніми. Пропоновано розглядати військовий жаргон як спеціальну військову лексику, а сленг як некодифіковані загальноновживані одиниці. Коли військова жаргонна лексика починає вживатись поза межами конкретної професійної групи, вона переходить до сленгу. Це підкреслює динамічність і відкритість військового дискурсу та взаємодію професійної та загальноновживаної лексики.

Військовий жаргон характеризується лаконічністю та точністю, що представлено у скорочених найменуваннях назв посад (комбат, замкомбат, старлей) та військових груп (арта, бат, десантура). Поширеним є уживання аббревіатур (БПЛА, ЗРК, КАБ), серед яких наявні й англійські (FPV, NLAW). Присутні жаргонізми російської мови, які з'явилися у радянські часи і продовжують активно вживатись і донині (срочка, учебка).

Для деяких кодифікованих лексем простежено метонімічний розвиток (піджак у значенні 'офіцер, який закінчив військову кафедру та отримав своє звання без служби у війську'; паркетний офіцер – 'офіцер, який служить виключно у штабі і не бере участі у польових виїздах'), а інші уживаються метафорично (крила замість 'дрони'). Деякі жаргонізми зафіксовано в академічних тлумачних словниках з приміткою розмовні (самоволка). Засвідчено окремі сталі словосполучення (нарізати сектори позначає 'поділ на сектори').

Доведено, що військовий жаргон виконує комунікативну, групову та ідентифікаційну функції, відображає психологічний стан, внутрішню ієрархію (дід, дембель) та специфіку бойового середовища (передок). Деякі розмовні елементи вказують на зневажливе ставлення до позначуваного і можуть уживатись не лише в межах військового дискурсу (совіти, совденія, кацапи).

Ключові слова: соціальний діалект (соціолект), жаргон, сленг, військовий дискурс.

Mariia OSTAPENKO,*orcid.org/0000-0002-6378-7467*

PhD in Philology,

Junior Research at the Department of General Linguistics

O.O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *mari_ost@ukr.net*

ON THE ISSUE OF JARGON IN MILITARY DISCOURSE (BASED ON THE DMYTRO KRAPYVENKO'S ESSAYS)

The article examines the features of the use of military jargon based on the essays of Dmytro Krapyvenko «Everything in Three Letters». Jargon and slang are concepts close in meaning and can sometimes be used as synonyms. It is proposed to consider military jargon as a special military vocabulary, and slang as uncoded common units. When military jargon vocabulary begins to be used outside the boundaries of a specific professional group, it passes into slang. This emphasizes the dynamism and openness of military discourse and the interaction of professional and common vocabulary.

Military jargon is characterized by brevity and accuracy, which is presented in the abbreviated names of positions (комбат, замкомбат, старлей) and military groups (арта, бат, десантура). The use of abbreviations is widespread (БПЛА, ЗРК, КАБ), among which there are also English ones (FPV, NLAW). There are Russian jargons that appeared in Soviet times and continue to be actively used to this day (срочка, учебка).

For some codified lexemes, metonymic development has been traced (піджак in the meaning of 'officer who graduated from a military department and received his rank without serving in the army'; паркетний офіцер – 'officer who serves exclusively in the headquarters and does not participate in field trips'), while others are used metaphorically.

¹ Статтю підготовлено в межах наукового проекту «Мова української армії: учора, сьогодні, завтра» (державний реєстраційний номер 0125U001288 від 20.02.2025).

(крила *instead of 'drones'*). Some jargons are recorded in academic explanatory dictionaries with the note colloquial (самоволка). Separate fixed word combinations have been attested (нарізати сектори means 'division into sectors').

It has been proven that military jargon performs communicative, group and identification functions, reflects the psychological state, internal hierarchy (дід, дембель) and the specifics of the combat environment (непедок). Some colloquial elements indicate a contemptuous attitude towards the signified and can be used not only within the framework of military discourse (совіму, совденія, кацану).

Key words: social dialect (sociolect), jargon, slang, military discourse.

Постановка проблеми. Зараз Україна, на жаль, переживає трагічні події, коли весь український народ бореться проти російського окупанта. У ці буремні часи українська мова природним чином стає дзеркалом, що відображує ці соціальні, політичні та історичні зрушення. Особливо яскраво простежуються зміни на лексико-семантичному рівні мови, які можна засвідчити у мовленні військових блогерів, журналістів та й загалом усіх носіїв української мови.

Особливий інтерес становить мовлення українських військовослужбовців. Там простежуються не лише кодифіковані, а й розмовні елементи, як-от скорочення, аббревіатури, запозичення, жаргонізм, сленгізм та обценна лексика. Ці одиниці є лаконічними та чіткими, часто емоційно маркованими та невіддільними елементами комунікації військових. Як влучно зауважив військовослужбовець та журналіст Дмитро Крапивенко: «Для себе, всередині військового ком'юніті, ми вже все назвали, а як воно буде далі – нехай після перемоги гребуться історики»² (Крапивенко, 2025: 44). Тому видається доречним проаналізувати окремих хронологічний зріз мовлення українських військових, зафіксований в окремому історичному джерелі, на предмет уживання жаргонної лексики та особливостей її функціонування.

Аналіз попередніх досліджень. Соціальні діалекти та субстандартна лексика продовжують перебувати у фокусі уваги дослідників. Цьому питанню приділяли увагу Й. Дзендзелівський, А. Доза, І. Матвіяс, Ю. Мосенкіс (Мосенкіс, 2007), Е. Партрідж (Partridge, 2007), М. Руденко (Руденко, 2014, 2016, 2019), Л. Ставицька (Ставицька, 2005) та інші. Військова лексика, серед якої і жаргонізм, була об'єктом дослідження таких науковців, як Н. Акульшина, С. Боженець, С. Гриценко (Гриценко, 2022), І. Литовченко, Л. Мурашко, Л. Туровська (Туровська, 2005), М. Хар, Я. Яремко. Першою ґрунтовною спробою дослідження, присвяченого лише субстандартній лексиці українських військових, стала робота О. Горбача «Арго українських вояків» (Горбач,

1963). Серед кваліфікаційних робіт на цю тематику варто згадати магістерську роботу О. Сідько на тему «Сучасний український військовий жаргон» (Сідько, 2023).

Хоча у науковому дискурсі наявна значна кількість робіт, присвячених соціолектам і мовленню українських військових, питання розмежування соціальних діалектів усе ще залишаються недостатньо з'ясованими. Крім того, сучасна українська мова зараз перебуває у стані підвищеної лексичної динаміки: з'являються нові номінації, змінюються значення усталених одиниць, активізуються процеси метафоризації, аббревіації та запозичень. Унаслідок цього доречним і актуальним є доповнення наявних студій новим фактичним матеріалом, відібраним із сучасних джерел військового мовлення, з обов'язковим урахуванням теоретичних напрацювань попередників та уточненням класифікаційних підходів до соціальних діалектів.

Метою цієї розвідки є аналіз окремих жаргонізмів, представлених в есеях Дмитра Крапивенка «Усе на три літери».

Виклад основного матеріалу. У своїх есеях «Усе на три літери» Дмитро Крапивенко, український журналіст та військовослужбовець, головний редактор часопису «Український тиждень», учасник журі конкурсу «Літакцент», змальовує реалії українського війська з початку повномасштабного вторгнення. Високий рівень освіченості автора репрезентовано доречним уживанням латинізмів: «Мабуть, це мій фатум...» (Крапивенко, 2025: 59), від лат. *fatum* 'невідворотна доля' «Мабуть, максимум чорного гумору – це складання “тестаменту”» (Крапивенко, 2025: 67), від лат. *testamentum* 'заповіт'. Крім цього у тексті наявні алюзії на відомі літературні твори та історичні події. Зокрема згадується «чорна рада» – козацька рада, де бере участь значне число рядових козаків (найвідоміша чорна рада лягла в основу однойменного історичного роману Пантелеймона Куліша): «Знову проведемо “чорну раду”, не будемо чекати офіційних рішень» (Крапивенко, 2025: 64). В іншому уривку автор проводить паралель з відомим монологом принца Гамлета «Бути чи не бути»: «“Виконати завдання

² Тут і далі цитати наведено згідно з графікою та орфографією оригінальних джерел.

і зберегти особовий склад” – старший на ВОПі постійно б’ється між цими двома вимогами й імпровізує як може. Тут не до гамлетизму» (Крапивенко, 2025: 93). Хоча кодифіковане тлумачення лексеми *гамлетизм* стосується особистих рис характеру і позначає поєднання інтелекту та нерішучості (поєднання інтелекту з нерішучістю та безвіллям, характерне для Гамлета – персонажа однойменної трагедії В. Шекспіра (СУМ-20)), проте в згаданому уривку до цього всього йдеться про вибір між двома протилежностями «бути чи не бути» – «виконати завдання і зберегти особовий склад» та необхідністю приймати рішення без довгих міркувань.

Проте для повного змалювання картини життя українських військових та максимально близького передання духу подій, Д. Крапивенко не оминає увагою і розмовні елементи, жаргонізми, сленгізми та навіть обценну лексику. Місцю останньої у мовленні українських військових автор навіть присвятив окремий розділ своєї збірки.

Визначення поняття *жаргон* та відмежування його від інших соціальних діалектів і зараз лишається у фокусі уваги соціолінгвістів. Як зазначає М. Руденко: «У лінгвістиці не розв’язана і вимагає подальшого дослідження проблема демаркації понять *арго*, *жаргон*, *сленг*.» (Руденко, 2019: 50)

За визначенням, наведеним в енциклопедії «Українська мова», *жаргон* (від фр. *jargon* ‘пташина мова’) – це «один з різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальнонародної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, іноді й особливостями вимови» (Українська мова, 2004: 182). Основною відмінністю від аргі для жаргону дослідники визначають відкритість останнього і поширеність серед широких груп носіїв мови. Ці групи можуть бути об’єднані спільними інтересами (насамперед професійними), однаковими захопленнями чи уподобаннями, тривалим перебуванням у певному середовищі (навчання, сезонні роботи, військова служба), а також серед спільнот, об’єднаних заняттями антисоціального характеру (там само). Специфічна лексика жаргону часто ґрунтується на загальнонародній мові, відрізняючись від останньої експресивною метафоризацією загальнонародних слів, усиченням чи спотворенням звукового складу слів та своєрідним словотворенням (Українська мова, 2004: 183).

Близьким поняттям до жаргону є *сленг* (від англ. *slang*). Зокрема у статті «Жаргон» згаданої енциклопедії йдеться і про сленг теж: «заявностію спільної експресивної лексики у різ-

них жаргонах молодіжних груп їх іноді характеризують як інтержаргон, або сленг» (там само). В окремій статті «Сленг» згаданого довідкового джерела наводяться такі визначення: «1) термін, що донедавна в українському мовознавстві зрідка вживався в тому самому значенні, що й жаргон (переважно щодо англійських країн); 2) інтержаргонне явище» (Українська мова, 2004: 608). Сленг уживається чималими верствами носіїв мови, «пов’язаних не лише груповою, корпоративною спільністю, а й просторовою» (там само).

Сленгу властиво запозичувати одиниці жаргонів та аргі, за структурою він поділяється на загальний і спеціальний, де останній трактується як професійний жаргон та мова певних соціальних прошарків. Загальний сленг є відносно стійким для визначеного періоду, поширеним і загальнозрозумілим. Серед спеціального сленгу дослідники виокремлюють військовий, молодіжний, музичний, футбольний та ін.. Відмінністю сленгу від літературної мови є експресивно-оцінний характер першого (там само).

Загалом носієм сленгу є переважно молодь, що відзначають і соціолінгвісти у своїх описах цього явища. Наприклад, Л. Ставицька серед особливостей сленгу згадує широке використання метафор, у яких відображається креативність молоді, та представлення у ньому сучасних реалій молодіжного життя (Ставицька, 2005: 190–191).

М. Руденко у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому таким соціальним діалектам, як аргі, жаргон і сленг, зауважує, що «загальноприйнята відмінність в їх уживанні така: сленг позначає “нестандартну, неформальну лексику загального використання”, а також “спеціальну лексику підгруп і субкультур”. Жаргон – слова і вирази, характерні для тієї або іншої професії або різновиду діяльності. Аргі – особлива мова (або особлива лексика) кримінального світу» (Руденко, 2019: 44–45).

Дослідники соціальних діалектів (Ю. Мосенкіс, Л. Ставицька, М. Руденко, Е. Партрідж) пропонують розмежовувати аргі, жаргон і сленг на рівні відкритості/закритості, а також враховуючи різну міру професіоналізації, що спадає в ряді від аргі до сленгу (Руденко, 2019: 46). Проте, як зауважує Е. Партрідж, жаргонізми (позалітературні елементи мови, які функціонують у межах професійних груп), набуваючи загального поширення, можуть переходити до сленгу (Partridge, 2007: 147), тому межа між жаргоном і сленгом є доволі умовною.

У цій розвідці пропонуємо розглядати військовий жаргон як спеціальну військову лексику.

Серед тематичних груп військового жаргону, зафіксованого в есеях Д. Крапивенка, можна виокремити найменування посад, зброї, родів військ та видів військової служби, інші спеціальні найменування.

Назви посад утворено шляхом скорочення відповідних іменників та словосполучень, що є загалом поширеним типом утворення жаргонної лексики. *Командир відділення* скорочується до *комвідділення*: «**Комвідділення** взагалі цікавий фрукт: метушливий, без переднього зуба, з говору – ніби має кримінальне минуле, якийсь дьорганий» (Крапивенко, 2025: 17); *головний сержант* – *головсержант*: «вони більш нещадні до порушників дисципліни, та й самому **головсержанту** могло б прилетіти» (Крапивенко, 2025: 10–11); *замісник* – *зам*: «ГСВ із МТЗ шукав **зама** з МПЗ» (Крапивенко, 2025: 10); *старший лейтенант* – *старлей*: «... **старлей** із Нацгвардії, який давно пішов у відставку...» (Крапивенко, 2025: 22); *командир батальйону/батареї* – *комбат*: «Починав в АТО разом із нашим нинішнім **комбатом**» (Крапивенко, 2025: 57); *воєнний комісар* – *воєнком*: «Їх для показухи особисто водив сюди **воєнком**» (Крапивенко, 2025: 24); *механік-водій* – *мехвод*: «Найбільші «матюгальники» – ті, хто мають справу з технікою: мехводи, ремонтники й така інша публіка» (Крапивенко, 2025: 87); *замкомбат* – *замісник командира батальйону* «Спечатися із **замкомбата** – річ контрпродуктивна» (Крапивенко, 2025: 76) та ін.. Варто зауважити, що лексема *замісник* у «Словнику української мови у 20 томах» позначена як розмовна (Сум-20).

Для іменування побратимів використовується загальноновживана сленгова лексика (*пацан, братан*): «А от **пацани** в моєму відділенні...» (Крапивенко, 2025: 17), «Давай, **братан**. На зв'язку» (Крапивенко, 2025: 18).

В армійському дискурсі побутують специфічні найменування військовослужбовців, які є ознакою їхнього етапу служби в армії: *духами* називали тих, хто ще не прийняв присягу, *салабоном* чи *салагою* – молодого солдата строкової служби у перші 6 місяців служби, *черпаком* – того, хто служив 6–12 місяців, *дідом* – солдата, який закінчує строкову службу, а *дембелем* – військового перед демобілізацією чи після неї.

Лексема *дід* у значенні 'солдат, який закінчує строкову службу в армії' (СУМ-20) зафіксована у «Словнику української мови у 20 томах» і потрактована як переносна і розмовна («...діди в казармі вирішили прибухнути на честь свят...» (Крапивенко, 2025: 28–29)). Похідна одиниця *дідівщина* 'нестатутні ієрархічні стосунки в армії' у згада-

ному словнику у відповідному значенні не зафіксована, лише як 'спадщина від діда' або 'давні дідовські часи' («Дідівщина, звісно, була...» (Крапивенко, 2025: 30)). Для лексеми розм. *дембель* «Словнику української мови у 20 томах» наведено два трактування: 1. Те саме, що демобілізація; 2. Солдат або сержант напередодні демобілізації чи відразу після неї («...хто після **дембеля** рідко подорожував за межі рідної області» (Крапивенко, 2025: 65)), а також похідний прикметник *дембельський* (пор. «**дембельські** альбоми» (Крапивенко, 2025: 65)).

Військовий жаргон внаслідок об'єктивних історичних причин не уникнув впливу російської мови, яка активно вживалась в радянський період і продовжує використовуватись у деяких випадках і донині. Це простежується в окремих жаргонних найменуваннях різних аспектів військової служби. Словом *учебка* іменують військовий навчальний центр або метонімічно сам період навчання там (рос. *учебный центр*): «Із них – чотири у війську: **учебка** в Десні строкова, потім – Донбас, АТО-ООС, поки контракт не закінчився» (Крапивенко, 2025: 37). Цивільне життя може іменуватись словом *гражданка* (рос. *гражданский*): «А ти на **гражданці** часом не на меблевій фабриці працював, чи, може, десь у лісництві?» (Крапивенко, 2025: 69). Лексема *увал* походить від рос. *увольнение* і позначає дозвіл на вихід за межі частини: «Руслан шукав нагоду завітати у незаконний **увал** до Львова» (Крапивенко, 2025: 47). У «Словнику української мови в 11 томах» слово *увал* зафіксовано теж, проте у значенні 'видовжена височина з пологими схилами; косогір' (СУМ, 1979, Т. 10: 364).

Лексема *срочка* позначає строкову військову службу (від рос. *срочная служба*): «Мої друзі, які потрапляли на **срочку** наприкінці 90-х розповідали про справжню голодуху» (Крапивенко, 2025: 29). Похідним жаргонізмом, який уживають на позначення військовослужбовця на строковій службі, є лексема *срочник*: «Та чого це нас тут ганяють, ми що, **срочники**?» (Крапивенко, 2025: 50). Зауважимо, що паралельно з цією лексемою в текстах есеїв вживається і український аналог *строковики*: «Інша річ – солдати-**строковики**, вони військові 24/7» (Крапивенко, 2025: 83).

Останнім часом почали з'являтися і скорочення, утворені від українських словосполучень. *Такмед* є скороченням від *тактична медицина*: «Якщо заняття з **такмеду** не дасть сьогодні краших результатів...» (Крапивенко, 2025: 86).

Лексема *воєнторг* позначає магазини та торгівців товарами військового призначення: «**Воєн-**

торги працювали, але з перебоями» (Крапивенко, 2025: 21–22). Це слово є скороченням від рос. *военная торговля*, і вже адаптоване українською мовою (наявна літера «є» у записі, відмінюється за правилами української мови). Варто зауважити, що українською мовою згадане словосполучення має вигляд *військова торгівля* і має скорочуватись, відповідно, як *військторг*. У такому вигляді лексема вживається у назвах магазинів (військторг «Міць», «Мілітарка»), хоча є менш поширеною за *воєнторг*.

Зневажливе ставлення до радянського періоду простежується в іронічно-зневажливих лексемах *совденія* та *совденівський* (від рос. *совет депутатов*): «Це ще більший бардак, як за **совденіі!**» (Крапивенко, 2025: 29), «Шинелька на ньому висить, уся форма **совденівська...**» (Крапивенко, 2025: 28). Іншою зневажливою назвою є *совіти* (рос. *советы*): «Наше місто за совітів було просто нафаршироване військами» (Крапивенко, 2025: 29). Зневажлива розмовна назва росіян *кацапи* (і похідний прикметник *кацапський*) уживалась ще Панасом Мирним і зафіксована в академічних тлумачних словниках (СУМ-20): «...коли пацани рубалися з **кацапською** десантурою...» (Крапивенко, 2025: 20), «Коли поповзли чутки, що **кацапи** вже на Оболоні...» (Крапивенко, 2025: 20).

Зафіксовано також одиниці, які наявні в академічних словниках, проте уживаються в іншому значенні: лексема *передок*, зафіксована у «Словнику української мови у 20 томах» і потрактована як передня частина воза чи взуття або назва спеціального засобу пересування, у мовленні військових позначає передній край оборони: «сержант, який пройшов кілька ротацій на **передку**, може бути в кілька разів ефективнішим, ніж паркетний офіцер» (Крапивенко, 2025: 35). Варто зауважити, що у згаданому словнику відмічено, що *передок* може уживатись і у значенні перед 'передня частина чого-небудь', проте немає уточнення щодо місця ведення бойових дій. Д. Крапивенко у своїх есеях наводить також й інші синоніми, які можуть позначати передній край оборони: «...**нуль, передок, лінія фронту, ленточка** – і це все теж розмовні форми» (Крапивенко, 2025: 91). Абревіатура *ЛБЗ* 'лінія бойового зіткнення' радше уживається для опису мап і є радше теоретичним позначенням місця безпосереднього бойового зіткнення: «...це те, що видно на мапі Deep State... Це як екватор чи нульовий меридіан – умовна географічна категорія. **ЛБЗ** – це занадто абстрактно» (Крапивенко, 2025: 91).

Також наявні лексеми, зафіксовані в академічних тлумачних словниках української мови,

проте марковані як розмовні одиниці. Лексема розм. *самоволка*, зафіксована у «Словнику української мови в 11 томах», позначає самовільний відхід чи від'їзд із військової частини на певний час; самовільний вчинок на військовій службі (СУМ, 1978, Т. 9: 32): «**Самоволки** в селище – геть нескладно, якщо знати стежки» (Крапивенко, 2025: 50).

Для іменування озброєння військові вживають специфічні абревіатури, як-от *АК* 'автомат Калашникова', *БК* 'боєкомплект', *БПЛА* 'безпілотний літальний апарат', *ЗРК* 'зенітний ракетний комплекс', *КАБ* 'керована авіаційна бомба', *СПГ* 'станковий протитанковий гранатомет', *РПГ* 'ручний протитанковий гранатомет' та інші, серед яких і англійські (*FPV* англ. 'First Person View', *NLAW* англ. 'Next Generation Light Anti-tank Weapon').

Окрім спеціальних абревіатур використовуються й інші некодифіковані назви для позначення зброї. Лексема *ствол* 'вогнепальна зброя' уживається не лише у військовому, а й у кримінальному дискурсі: «Він теж уже шукав зграю, мав легальний зареєстрований **ствол**, але поки не прибився до жодного з підрозділів» (Крапивенко, 2025: 15). Від цього слова за допомогою суфікса «к» утворено похідну одиницю *стволка*: «Бо без **стволки, реактивки і мінометки** часом можна обійтись, а от без "**крил**" – ніяк» (Крапивенко, 2025: 43). За аналогією у наведеному уривку утворено скорочення для найменування реактивного озброєння (*реактивка*) та міномета (*мінометка*). *Крилами* метафорично називають дрони, оскільки ці літальні пристрої пересуваються в повітрі за допомогою пропелерів, як птахи за допомогою крил.

Ручний протитанковий гранатомет (РПГ) військові іменують *мухою* (Левкова): «Ми мали дві протитанкові "**мухи**"...» (Крапивенко, 2025: 20). Модель РПГ-18, що була прийнята на озброєння радянською армією у 1972 році, мала кодову назву «Муха», ймовірно, через свій малий розмір.

Для іменування засобів пересування в армії часто використовують абревіатури, як-от *БМП* 'бойова машина піхоти', *БТР* 'бронетранспортер', *МТЛБ* (від рос. 'многоцелевой транспортёр-тягач лёгкий бронированный'), *ПЗМ* 'полкова землерийна машина'. Іноді уживають скорочений варіант лексеми *бронетранспортер* – *броня*: «Здається, що в бездонну горловину **МТЛБ** чи **БМП** разом із соляркою треба залити ще добру порцію відбірних матюків, інакше "**броня**" не поїде» (Крапивенко, 2025: 87). Метонімічно вживається скорочена назва гусеничної стрічки (*гусянка*) для позначення самої бронетехніки: «З лівого флангу

гуде наша бронетехніка... Звук нашої **гусянки** віддається» (Крапивенко, 2025: 97). Окрім цього засвідчено уживання розмовних позначень засобів пересування, як-от *бус* (у «Словнику української мови у 20 томах» по трактована як розмовна одиниця) чи *бусик, тачка*: «**Бусик** треба брати дизельний» (Крапивенко, 2025: 47); «Щойно ми, четверо киян, які повернулися з відпустки, вистрибнули з **буса**...» (Крапивенко, 2025: 56); «Тішило те, що ми були не одні, в кого **тачка** заводилась абияк» (Крапивенко, 2025: 77).

Іменування видів військ та угруповань можуть бути утворені скороченням, наприклад *артилерія* скорочується до *арта*: «...БПЛА забрали в **арти** почесне звання богів війни» (Крапивенко, 2025: 43); *батальйон* – *бат*: «Пацани з першого **бату** робили все це організовано» (Крапивенко, 2025: 51). Для номінації механізованих частин сухопутних військ використовується лексема *махра*: «...безперервно воював з 2014-го в різних бригадах, але завжди в **махрі**» (Крапивенко, 2025: 57); десантні війська скорочено іменуються *десантурою*: «...коли пацани рубалися з кацапською **десантурою**...» (Крапивенко, 2025: 20).

Серед інших найменувань можна виокремити назви специфічних аксесуарів: «...тільки от на реміні немає бляхи з зіркою – замість неї зашібка, що її бійці за аналогією називали “**ліфчик**”» (Крапивенко, 2025: 28). Згадана лексема є розмовною назвою бюстгальтера – верхньої частини жіночої спідньої білизни – і є зменшеною формою від слова *ліф*. Причиною номінації є, найімовірніше, подібність застібання обох згаданих речей. Вузькі поперечні нашивки на погонах молодших командирів іменують *личками*: «На цю посаду геть не завжди годився чувак, який отримав колись на строковій “**лички**” і вміє правильно пошикувати особовий склад...» (Крапивенко, 2025: 60). Згадана лексема позначена як розмовна і зафіксована у «Словнику української мови у 20 томах».

Зафіксовано жаргонізми на позначення амуніції та одягу. Слово *бронік* є скороченою формою для лексеми *бронежилет*: «Казали копати бліндаж в **броніку** – він так і зробив» (Крапивенко, 2025: 71). Для іменування ремінно-плечових систем використовують абревіатуру *РПС*: «Броня, каски – це є. **РПС-ки** теж» (Крапивенко, 2025: 218). На позначення матроської спідньої сорочки з білими та синіми смугами уживається лексема *тільник* (СУМ, 1979, Т. 10: 141), проте у тексті Д. Крапивенка зафіксовано інший розмовний варіант – *тільняшка* (там само): «Міцний чолов’яга в старій блакитній десантній **тільняшці**» (Крапивенко, 2025: 78).

Найменування одягу також можуть уживатись у переносному значенні. Офіцерів, які закінчили військову кафедру та отримали своє звання без служби у війську, іронічно називали піджаками: «сам він – “**піджак**” “**піджаком**” після військової кафедри» (Крапивенко, 2025: 16–17). Тут простежується метонімічний розвиток слова, оскільки такі офіцери здебільшого не носили військову форму та носили піджаки. Також для іменування офіцерів, які служать виключно у штабі і не беруть участі у польових виїздах, метонімічно уживається прикметник *паркетний* (оскільки у таких приміщеннях у радянські часи як покриття для підлоги використовувався паркет): «сержант, який пройшов кілька ротацій на передку, може бути в кілька разів ефективнішим, ніж **паркетний** офіцер» (Крапивенко, 2025: 35).

Як жаргонізм можна розглядати назву документа-сповіщення про смерть чи загибель військовослужбовця, надісланого з військової частини: «Я за... **похоронкою**...» (Крапивенко, 2025: 23). У Словнику української мови у 20 томах зафіксовано лише діалектну лексему *похоронка* у значенні ‘схованка’.

Окремі кодові цифрові позначення вже вийшли за межі виключно військового дискурсу і уживаються всіма мовцями. Числом 200 позначають загиблого воїна, 300 – пораненого. Можуть уживатись як кількісні, так і порядкові числівники: «...буде один-двоє “**двохсотих**” чи “**трьохсотих**”, та взвод, хоч і в меншій чисельності, зможе продовжувати виконання задачі» (Крапивенко, 2025: 93).

Зафіксовано окремі сталі словосполучення, які поза військовим дискурсом можуть мати інше значення. Зокрема словосполучення *нарізати сектори* позначає ‘поділ на сектори’ («Ярік **нарізав сектори**, ми залягли і спостерігали» (Крапивенко, 2025: 21)), пор. у статті «Про кадровий сержантський резерв»: «І вже цей дядько, вчить тих хто вчора йому щось за війноньку розповідав, та показує як треба обладнати позиції, **нарізати сектори** та зробити картки вогню» (Донік)³. У кулінарії згадане словосполучення використовують при поясненні процесів приготування випічки: «Якщо

³ Згадана цитата є частиною статті фронтового волонтера Романа Доніка Про кадровий сержантський резерв, яка була опублікована на сайті «Главком» 18 березня 2023 року. У цей же день ця сама стаття вийшла на сайті republic.com.ua під назвою «Про кадри і кадровий резерв», автором публікації є Юрій. Оскільки текст цієї статті опубліковано ще й у Телеграм-каналі волонтера Романа Доніка, уважаємо його текст оригіналом і покликаємось саме на нього.

варення дуже рідке, краще спочатку **нарізати сектори**, а потім намазати варення на кожен шматочок» (Cow by Walking).

Висновки. Дослідження військового жаргону української армії демонструє, що він є важливим компонентом професійної комунікації, який забезпечує лаконічне, емоційно забарвлене та ефективно передання інформації у специфічних умовах військового середовища. Виявлено, що жаргонні одиниці відображають структуру армії, види озброєння, специфіку служби та стадії військової кар'єри. Використання скорочень, аббревіатур, метонімії і похідних одиниць свідчить про високий рівень лексичної креативності та адаптацію мови до потреб бойового та організаційного середовища.

Зіставлення військового жаргону із соціальними діалектами, аргі та сленгом дозволяє відокремити його особливості: відносну відкритість, професійну спрямованість та поширеність серед військових різного рівня. Аналіз показав, що військовий жаргон постійно змінюється та поповнюється новими одиницями, що відображає динаміку соціальних і політичних процесів у країні, а також містить значну кількість російзмів, успадкованих з радянських часів.

Дослідження підкреслює актуальність подальшого вивчення українського військового дискурсу як важливого джерела для соціолінгвістичних та когнітивних досліджень, а також для формування повного словникового опису сучасного професійного військового жаргону.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

СУМ – Словник української мови: в 11 томах

СУМ-20 – Словник української мови у 20 томах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбач О. Аргі українських вояків. *Наукові записки*. Мюнхен, 1963. Ч. 7. С. 4–34.
2. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 2 (32). С. 9–13.
3. Донік Р. Про кадровий сержантський резерв. *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/columns/romandonik/pro-kadrovij-serzhantskij-rezerv-915049.html> (дата звернення: 20.11.2025).
4. Крапивенко Д. Усе на три літери; передмова П. Казаріна. К.: Українер, 2025. 256 с.
5. Левкова А. Слова війни. *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/slova-vijny/> (дата звернення: 20.11.2025).
6. Мосенкіс Ю. Український молодіжний сленг. *Дивослово*. Київ: Дивослово, 2007. С. 32–35.
7. Руденко М. Аргі, жаргон і сленг у європейському й американському мовознавстві: історія і сучасний стан дослідження: дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.15; Державний заклад "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". Слов'янськ, 2019. 270 с.
8. Руденко М. До питання про класифікацію соціальних діалектів. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* : зб. наук. праць / Кіровоградський дер. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка; голов. ред. О. Семенюк. Кіровоград, 2016. Вип. 145. С. 65–70.
9. Руденко М. Лінгвістогіографічний аспект дослідження аргі, жаргону та сленгу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія : Філологія*: зб. наук. праць / голов. ред. І. В. Ступак. Одеса, 2014. Вип. 13. С. 178–182.
10. Сідько О. Сучасний український військовий жаргон : магістерська робота. Київ, 2023. 112 с.
11. Словник української мови: в 11 томах. (1970–1980). Київ : Наукова думка.
12. Словник української мови у 20 томах. URL: <https://services.ulif.org.ua/> (дата звернення: 20.11.2025).
13. Ставицька Л. Аргі, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
14. Туровська, Л. Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології: монографія. К., Ірпінь: Перун, 2005. 158 с.
15. Українська мова : енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. 2004. 820 с.
16. Cow by Walking. Дуже простий рецепт рогаликів – швидко, зручно і смачно! *Facebook*.
17. Partridge E. Slang today and yesterday. New York: The Macmillan, 2007. ix, 476 p.

REFERENCES

1. Horbach O. (1963) Argo ukrainskykh voiakiv. [Argo of Ukrainian soldiers]. *Naukovi zapysky*. Miunkhen. 7. 4–34. [in Ukrainian].
2. Hrytsenko S. (2022) Movni innovatsii rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku. [Language Innovations of the Russian–Ukrainian War 2022]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. № 2 (32). 9–13. [in Ukrainian].
3. Donik R. Pro kadrovij serzhantskyi rezerv [About the personnel sergeant reserve]. *Hlavkom*. URL: <https://glavcom.ua/columns/romandonik/pro-kadrovij-serzhantskij-rezerv-915049.html> (access date: 20.11.2025). [in Ukrainian].
4. Krapyvenko D. (2025) Use na try litery [Everything in Three Letters]; peredmov P. Kazarina. K.: Ukrainer. 256 s. [in Ukrainian].

5. Levkova A. Slova viiny. [Words of war]. *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/slova-vijny/> (access date: 20.11.2025). [in Ukrainian].
6. Mosenkis Yu. (2007) Ukrainskyi molodizhnyi slen. [Ukrainian youth slang]. *Dyvoslovo*. Kyiv: Dyvoslovo. 32–35. [in Ukrainian].
7. Rudenko M. (2019) Arho, zharhon i slen u yevropeiskomu y amerykanskomu movoznavstvi: istoriia i suchasnyi stan doslidzhennia [Argo, jargon and slang in European and American Linguistics: History and Modern State of Research]: dys. kand. filol. nauk: spets. 10.02.15; Derzhavnyi zaklad "Pivdenoukr. nats. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho". Sloviansk. 270. [in Ukrainian].
8. Rudenko M. (2016) Do pytannia pro klasyfikatsiiu sotsialnykh dialektiv. [On the question of the classification of social dialects]. *Naukovi zapysky. Seriia : Filolohichni nauky : zb. nauk. prats / Kirovohradskyi der. ped. un-t im. Volodymyra Vynnychenka; holov. red. O. Semeniuk*. Kirovohrad. 145. 65–70. [in Ukrainian].
9. Rudenko M. (2014) Linhoistoriohrafichniy aspekt doslidzhennia arho, zharhonu ta slenhu. [Lingua-historical-graphical aspect in the research of argot, jargon and slang]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho un-tu. Seriia : Filolohiia: zb. nauk. prats / holov. red. I. V. Stupak*. Odesa. 13. 178–182. [in Ukrainian].
10. Sidko O. (2023) Suchasnyi ukrainskyi viiskovy zharhon [Modern Ukrainian military jargon]: mahisterska robota. Kyiv. 112. [in Ukrainian].
11. Slovyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. (1970–1980). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes.]. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
12. Slovyk ukrainskoi movy u 20 tomakh. [Dictionary of the Ukrainian language in 20 volumes]. URL: <https://services.ulif.org.ua/> (access date: 20.11.2025). [in Ukrainian].
13. Stavytska L. (2005) Arho, zharhon, slen: Sotsialna dyferentsiatsiia ukrainskoi movy. [Argo, Jargon, Slang: Social Differentiation of the Ukrainian Language]. Kyiv: Krytyka. 464.
14. Ukrainska mova : entsyklopediia [Ukrainian language: encyclopedia] (2004). / redkol. V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko, M. P. Ziabliuk ta in.. Vyd. 2-he, vypr. i dopov. Kyiv: Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana. 820. [in Ukrainian].
15. Turovska, L. (2005) Viiskovi zvannia ta posady v Ukraini: istoryko-henetychnyi aspekt vyvchennia ukrainskoi viiskovoi terminolohii [Military ranks and positions in Ukraine: historical and genetic aspect of the study of Ukrainian military terminology]: monohrafiia. K. ; Irpin: Perun. 158. [in Ukrainian].
16. Cow by Walking. Duzhe prostyi retsept rohalykiv – shvydko, zdobno i smachno! [A very simple bagel recipe – quick, fluffy and delicious!]. *Facebook*. [in Ukrainian].
17. Partridge E. (2007) Slang today and yesterday. New York: The Macmillan. ix, 476.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025